

Termenul *vânt* în *Dicționarul fenomenelor atmosferice (DFA)*¹

Alina-Mihaela PRICOP*

Key-words: *linguistic study, meteorological Romanian terminology, atmospheric phenomena, complex article, vânt “wind”*

0. Introducere

Elementele limbajului comun, aflate în poziție periferică în cadrul multor terminologii științifice, ocupă zona specifică centrală în terminologia meteorologică (Florescu 2011: 194, 196; 2012: 188; 2014: 231). Raportul special între limbajul meteorologic și terminologia populară corespunzătoare (incluzând limbajul comun) motivează proiectul „Terminologia meteorologică românească (științific vs popular) a fenomenelor atmosferice. Studiu lingvistic”, finanțat CNCS, derulat în perioada 2011–2015, la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” (Iași). *Dicționarul fenomenelor atmosferice (DFA)*, unul din rezultatele prezumate ale proiectului, finalizat și aflat în prima parte a anului 2015 în etapa de revizie, se constituie într-un bogat material pentru studiul lingvistic al terminologiei meteorologice românești. În prima fază a etapei de redactare (2012) a DFA, au fost elaborate articolele complexe care cuprind cele mai semnificative zone de suprapunere dintre sensurile științifice și cele populare (Florescu 2013: 433): *ploaie* (articol model, C.F.²), *căldură* (L.M.), *nor* (C.C.), *vânt* (A.B.), *zăpadă* (E.T.). Articolul de față își propune să prezinte aspecte legate de problemele și soluțiile adoptate în redactarea articolului complex *vânt*, desemnare a celui mai dinamic fenomen atmosferic (v. Bursuc 2013a). Sunt puse în discuție aspecte precum: definirea termenului, stabilirea determinărilor și a sintagmelor, recuperarea primelor atestări și a etimologiilor.

---

¹ Lucrarea, redactată în cadrul proiectului finanțat CNCS: *Terminologia românească meteorologică științifică și populară a fenomenelor atmosferice. Studiu lingvistic* (indicativ PN-II-ID-PCE-2011-3-0656), dezvoltă comunicarea *Le va-et-vient des ressources pour la rédaction de l'article VÂNT*, prezentată la Workshopul *Lexicografia academică românească. Provocările informatizării*, organizat în cadrul Departamentului de lexicologie-lexicografie, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, 15–16 mai 2014.

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România.

² Contribuțiile punctuale din articolele DFA ale membrilor echipei sunt redată prin inițialele numelor: C.F. (Cristina Florescu), L.M. (Laura Manea), E.T. (Elena Tamba), A.B. (Alina Bursuc, căs. Pricop), C.C. (Cristina Cărăbuș), F.O. (Florin-Teodor Olariu), L.A. (Liviu Apostol), D.C. (Dan-Adrian Chelaru), M.C. (Mona Corodeanu), M.P. (Mădălin Pătrașcu).

1. Definirea termenului *vânt*

1.1. Definiții în dicționarele generale

În vederea formulării unei definiții cât mai adecvate pentru accepția comună, populară, a termenului *vânt* au fost comparate și analizate definițiile sensului denotativ, etimologic, existente în dicționare generale relevante din ultimul aproximativ un secol. Corpusul lexicografic consultat este format din dicționarele academice (DL, DM, DEX, MDA, DLR), din dicționare generale (ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, SCRIBAN, dar și NDU). În ordine cronologică, lexemul *vânt* este definit:

Mișcare mai mult sau mai puțin repede a aerului (ȘĂINEANU). Mișcarea puternică a aerului (RESMERIȚĂ). Mișcare a aerului cauzată de diferența de temperatură într-o regiune oarecare (SCRIBAN). Deplasare a unei mase de aer, provocată de diferența de presiune din atmosferă (DL, DM). Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferența de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei (DEX). Deplasare a unei mase de aer într-o direcție anumită, produsă de diferența de presiune atmosferică dintre două regiuni (MDA, DLR, NDU).

Primele definiții, foarte generale, conțin analiza empirică a noțiunii „mișcare a aerului”, împreună cu sugerarea intensității mișcării („mai mult sau mai puțin repede”, „puternică”), toate cele șase ediții ale dicționarului ȘĂINEANU (1896–1929) prezentând același model de definire. Definiția din SCRIBAN. introduce ideea relației dintre vânt și diferența de temperatură. Ulterior, în dicționarele academice, are loc inserarea progresivă a unor elemente științifice, indiciu al tendinței de despecializare și de integrare în terminologia externă sau în socioterminologie (cf. Bidu-Vrănceanu 2010: 15; Florescu 2014: 229). Începând cu DL, în dicționarele academice este adoptat genul proxim *deplasare* (cf. *mișcare* în dicționarele anterioare), precum și sintagmele specializate: *masă de aer* și *presiune atmosferică*, ultima formulată ca atare în MDA și DLR. Edițiile DEX conțin informația, astăzi despecializată și într-o anumită măsură încetățenită, dar nepreluată în MDA și DLR, a componentei orizontale a vântului. Autorii ediției noi a dicționarului lui Lazăr Șăineanu renunță la soluția analitică propusă de acesta, rezolvând în mod diferit analiza cuvântului, în total acord cu dicționarul tezaur, a cărui definiție o preiau.

1.2. Definiții în dicționare de specialitate

Pentru formularea definiției accepției științifice au fost consultate definițiile din LTR și din două dintre cele mai utilizate dicționare meteorologice, alcătuite și folosite de specialiștii meteorologi (Florescu 2013: 431), fișate în etapa de documentare a proiectului: ȚÎȘTEA și CIULACHE. Termenul *vânt* este definit astfel:

Curent, în principal orizontal, al aerului atmosferic, datorat deformării suprafețelor isobare, ale căror urme pe sol sunt linii isobare. Acestea delimitează regiuni de presiune înaltă și regiuni de presiune joasă. Aerul tinde să curgă din regiunile cu presiune înaltă în cele cu presiune joasă, formând vântul. Deformarea suprafețelor isobare și, prin urmare, repartiția isobarelor pe sol, se datorește fie unor cauze dinamice (întâlnirea unor mase de aer diferite), fie încălzirii inegale a solului (LTR VII: 365). Mișcarea aerului în raport cu suprafața solului. De obicei se are în vedere componenta orizontală a acestei mișcări. Câteodată însă, sfera noțiunii este

extinsă și asupra componentei verticale a vântului, care în general este mult redusă față de cea orizontală (ȚÎȘTEA: 197). Mișcarea aerului în lungul suprafeței terestre (cu precădere componenta orizontală) generată de forța gradientului baric orizontal și modificată de forța Coriolis, forța de frecare și forța centrifugă (CIULACHE: 250).

Se observă încă o dată faptul că în dicționarele de specialitate se practică definițiile de tip enciclopedic, structurate în mai multe fraze, fără a acorda o atenție deosebită genului proxim (care poate fi articulat sau nu). Se remarcă așadar o diferență semnificativă între un dicționar de specialitate tratat lingvistic și lexicografic (așa cum se intenționează în DFA) și unul netratat astfel³. Lexiconul tehnic conține informații cu un grad mai ridicat de specializare decât cele două dicționare meteorologice, care mai degrabă rezumă complexitatea fenomenului atmosferic. Trebuie remarcat micul comentariu (meta)lexicografic din ȚÎȘTEA referitor la diferențe ce țin de „sfera noțiunii” restrânsă, respectiv extinsă, precum și accentul pus în CIULACHE pe elementele fizice care generează vântul.

1.3. Definiții în *Dicționarul fenomenelor atmosferice*

În cazul dicționarelor de limbă se observă introducerea treptată a unor informații de specialitate și deci despecializarea graduală a acestora. În schimb, în dicționarele științifice se remarcă grade diferite de specializare (cf. Bidu-Vrănceanu 2010: 16), mult mai ridicat în lexiconul tehnic decât în cele meteorologice, avându-se în vedere dubla natură a fenomenului: meteorologică și fizică, vântul fiind în esența sa un fenomen geofizic (cf. și Alleyne 1959: 75). Analiza definițiilor sugerează delimitarea celor două „accepții” populară și științifică, gradul de suprapunere fiind destul de mic. Accepțiile termenului *vânt* probează, alături de numeroase alte exemple, distincția dintre cunoașterea lucrurilor și cunoașterea lingvistică (Coșeriu 1994: 93), dintre cunoștințele vorbitorului obișnuit, mai ales agricultor sau pescar, și cunoștințele meteorologului (cf. Alleyne 1959: 104–105). În DFA cele două definiții sunt formulate astfel:

► Mișcare (orizontală) a aerului la suprafața pământului. ◀ Deplasare a aerului în raport cu suprafața solului (cu precădere componenta orizontală) generată de forța gradientului baric orizontal și modificată de forța Coriolis, forța de frecare și forța centrifugă.

O adevărată provocare în formularea definițiilor din DFA o constituie selecția genului proxim, în condițiile în care în dicționarele de limbă predomină *deplasare*, iar în cele meteorologice este preferat *mișcare*, fiecare în calitatea sa de infinitiv lung substantivizat fiind o soluție adecvată semantic. Este un loc comun faptul că aerul se află în continuă mișcare și, pe de o parte, se observă că definițiile care conțin genul proxim *mișcare* se referă la aer – „mișcare(a) aerului”, iar cele care conțin genul proxim *deplasare* se referă la „masă/e de aer”, mai ancorat științific. Pe de altă parte, cele două sinonime implică două concepte ușor diferite, deplasarea

---

³ Cf. Cristina Florescu, *Aspecte ale tratării terminologiilor specializate în DLR*, comunicare prezentată în cadrul celui de-al treilea Atelier de diseminare a rezultatelor proiectului „Terminologia românească meteorologică (științific vs. popular) a fenomenelor atmosferice. Studiu lingvistic”, 5 aprilie 2013.

vizând o mișcare orientată mult mai clar decât mișcarea oarecum nelimitată (cf. Mierlă 2003: 209). Astfel s-a optat în cazul accepției populare (comune) pentru: *mișcare*, respectiv pentru *deplasare* în cazul accepției științifice.

2. Determinări și sintagme

2.1. *Vânt* însoțit de determinări

În limbajul comun, termenul *vânt* este însoțit de numeroase determinări care indică în special direcția deplasării, mai precis direcția din care bate vântul, parametrul principal după care de altfel sunt clasificate vânturile (cf. Alleyne 1959; Bursuc 2013a). Majoritatea acestor determinări desemnează cele patru puncte cardinale sau combinații ale acestora pentru indicarea direcțiilor intermediare. În materialul ilustrativ foarte bogat din dicționarul teaur (finalizat în 2010, cf. Tamba 2012), alternează numele populare ale punctelor cardinale: *vântul de cătră răsărit, de răsărit, de miazănoapte, despre meazănoapte, de miazăzi, de spre amiazăzi, despre amiazăzi, de la apus*, cu termenii oficiali: *vântul de vest, de (la) nord-vest, de nord-nord-vest, de sud-est, de (la) sud, de la nord*. Însă pentru majoritatea vorbitorilor singurele puncte de orientare sunt formele de relief și ținuturile, mai mult sau mai puțin îndepărtate, ale diferitelor populații. Astfel se explică, pe de o parte, determinările atestate regional care desemnează forme de relief (*vântul de la deal, de la vale, de la munte*) sau indicatori spațiali mai vagi (*vântul din sus, din jos*). În nord-vestul Bucovinei (Botoșani), vorbitorii delimitează vânturile după populațiile dinspre ale căror așezări bat, utilizând determinări desemnate prin etnonime cu funcție toponimică (de exemplu, orizontul de cunoaștere al vorbitorului se limitează la identificarea locuitorilor din apus cu nemții): *vânt de la rus, de la moscal, de la cazac, de la neamț, de la turc, de la ungar*. Determinări regionale cromatice și evaluative, cu caracter subiectiv și cu funcție descriptivă, procedeu întâlnit și în alte limbi romanice (cf. Alleyne 1959: 422–424), indică intensitatea sau alte trăsături caracteristice: *vânt subțire* („lin”, dar și „tăios”), *umed, alb, negru, mare, rău, bățios*, (chiar) *turbat, friguros, rece, cald*. Rareori și mai ales regional, termenul *vânt* este determinat de substantive cu funcție similară de identificare a unor trăsături specifice: *vântul boare, de sub soare, frunzii, țiganului*. Locuitorii din anumite regiuni utilizează determinări care indică o anumită perioadă de timp a manifestării vântului, desemnate prin numele lunilor anului (*vântul de martie, de aprilie* etc.). Se remarcă multitudinea structurilor în care lexemul *vânt* este însoțit de determinări, multe dintre ele de factură regională și populară. Trebuie amintite construcțiile care identifică situațional elemente de suprapunere prin manifestarea simultană a mai multor fenomene atmosferice: *ploaie cu vânt, vânt cu furtună* etc. Sunt însă exprimări, formulări comune, uzuale, și nu pot fi considerate determinări sau sintagme.

La nivel științific, inventarul determinărilor este mai redus. Nu pot fi considerate sintagme structurile oficiale care identifică direcția vântului prin determinări simple (*vânt de nord, de vest, de sud, de est*) sau compuse pentru direcțiile intermediare (*vânt de nord-vest, de sud-est* etc.) exprimate prin numele standard ale punctelor cardinale. Manifestarea pe teritoriul României a unor vânturi

cu un comportament similar unor vânturi specifice altor regiuni ale globului și recunoscute ca atare (de exemplu, musonul la întâlnirea suprafețelor continentale cu cele oceanice, foehnul în Elveția și Austria) a determinat uzul ocazional al unor structuri cu determinări adjectivale: *vânt foehnal* „de tipul foehnului”, *musonic* „de tipul musonului”, care nu s-au impus (deocamdată) ca sintagme. Precizările graduale ale intensității, deși în literatura meteorologică le sunt stabilite valori fizice precise, le tratăm ca structuri în care termenul *vânt* este însoțit de determinări și nu în calitate de sintagme (cf. Bursuc 2013a: 56): *vânt maxim, puternic* (cu o tendință crescândă de a fi întrebuințată ca sintagmă), *tare*; sau gradația: *vânt calm, aproape liniștit, foarte slab, slab, potrivit, târîcel, destul de tare, tare, foarte puternic* (LTR), ori o gradație ieșită oarecum din uz: *vânt numai simțit, moderat, răcoare, cel mai priincios morilor, prea tare, impetuos* (A. Marin, *Noțiuni generale de fizică și de meteorologie spre usul junimei*, 1857). Acestea sunt doar cele mai relevante scări graduale alcătuite în funcție de viteza și intensitatea vântului, dar și de amploarea efectelor asupra mediului ambiant (suprafața apelor, copaci, oameni etc.).

2.2. Sintagme cu *vânt*

Seria sintagmelor științifice conținând termenul *vânt* și identificând tipuri și trăsături ale acestuia, a fost extrasă din lista termenilor științifici, alcătuită în etapa de documentare pe baza bibliografiei meteorologice obligatorii a proiectului și în urma unor discuții punctuale cu specialiștii meteorologi (L.A., D.C.), membri ai echipei. Sunt cu certitudine sintagme științifice, fiind în general împrumutate și adaptate ori calchiate după terminologia standard internațională de limbă engleză și/sau franceză, impusă de Organizația Mondială de Meteorologie (OMM). Ediții ale *International Meteorological Vocabulary*, elaborate succesiv de OMM, fac parte din bibliografia celor două dicționare meteorologice, iar confruntarea cu sintagmele corespunzătoare din cele două limbi s-a realizat în etapa de redactare a DFA pe baza ediției din 1992, disponibilă digital pe platforma TP, dar și prin apelul la cunoscutul dicționar VILLENEUVE (ediția din 1974), ambele din Canada și adresate unui public deopotrivă francofon și anglofon. Sintagmele astfel extrase sunt tratate ca atare în DFA în cadrul secțiunii științifice a articolului *vânt*, fiecare având un conținut bine delimitat (un anumit tip de vânt, o trăsătură sau o componentă definitorie a vântului, un grup de vânturi). Astfel identifică trăsături sau componente ale vântului construcțiile: *câmp de vânt, deviația vântului, direcția vântului, forfecarea vântului, forța vântului, hulă de vânt, intensificarea vântului, inversarea vânturilor, pantă „sub vânt”, presiunea vântului, scurgere orografică a vântului, rafală de vânt, sarcină de vânt, tensiunea vântului, turbion de vânt, unde de sub vânt, unghi de deviație a vântului*. Sintagmatica științifică, de tip hiponimic, relevantă pentru precizia terminologică (cf. Bidu-Vrânceanu 2010: 68), standardizată internațional, dezvăluie o tipologie bogată a tipurilor și categoriilor de vânturi (cu valoare generică, reținem în acest sens sintagmele în varianta de singular), precum și componente ale acestora, după cum se observă din lungul șir de sintagme cu un grad ridicat de specializare: *vânt ageostrofic, ~ alobaric (sau izalobaric), ~ anabatic, ~ antitriptic, ~ aparent (sau relativ), ~ baric (sau sinoptic), ~ catabatic, ~ ciclostrofic, ~ constant, ~ cvasiastrofic, ~ de altitudine (sau la înălțime), ~ de avalanșe (sau de*

avalanșă), ~ *de coastă* (sau *litoral*), ~ *de contragradient*, ~ *de ghețar*, ~ *de gradient*, ~ *de mare*, ~ *de pantă*, ~ *de subgradient*, ~ *de supragradient*, ~ *de uscat* (sau *de pământ*), ~ *dextrogir*, ~ *din față* (sau *contrar ori de față*), ~ *din spate* (sau *de spate*), ~ *dominant*, ~ *etesian*, ~ *eulerian*, ~ *forțat*, ~ *geostrofic*, ~ *heliotrop*, ~ *instantaneu*, ~ *în rafale*, ~ *la sol* (sau *de pământ ori de suprafață*), ~ *laminar*, ~ *lateral*, ~ *local*, ~ *longitudinal* (*din față, din spate, echivalent*), ~ *orografic*, ~ *periodic*, ~ *permanent*, ~ *radial*, ~ *real*, ~ *rezultant*, ~ *sezonier*, ~ *subgeostrofic*, ~ *suprageostrofic*, ~ *tangențial*, ~ *temporar*, ~ *termic*, ~ *turbulent*, ~ *uscat*, ~ *variabil*. Manifestarea mai multor vânturi sau curenți de aer într-o anumită arie geografică determină alcătuirea unor sintagme conținând forma de plural a termenului *vânt*, sugestivă pentru complexitatea fenomenului, cu funcție de individualizare: *marile vânturi de vest, talvegul vânturilor de vest, vânturi ale circulației generale, vânturi contraalizee* (sau *alisate contrarii*), ~ *de munte-vale*, ~ *ecuatoriale de est* (*de vest*), ~ *polare de est*, ~ *stabile de vest, zonele* (sau *zona*) *vânturilor de vest*. Tendința despecializării este evidentă prin prezența (la plural) și analiza în dicționarul tezaur a sintagmelor generice: *vânt constant*, ~ *dominant*, ~ *etesian*, ~ *permanent*. Deși conțin elementul *vânt* și sunt înregistrate în dicționarul meteorologic, sintagmele *vânt balistic*, ~ *polar* și ~ *solar*, noțiuni ce țin de fluxul de plasmă sau de tehnica militară, sunt eliminate din lista sintagmelor.

Trebuie semnalat numărul infim de sintagme populare cu *vânt* care interesează limbajul meteorologic și care au circulație populară și regională: *aburel de vânt, vântul mare* și *vântul negru*, prima sintagmă cu greutate pe primul termen sugerează o intensitate diminuată, o „adiere”. O atenție deosebită merită celelalte două sintagme, pe de o parte prin prezența adjectivului descriptiv, care, de altfel, poate circula în paralel și ca determinare, pe de altă parte prin preluarea din limbajul popular și circulația la nivelul limbajului științific (neînregistrate totuși în cele două dicționare meteo): *vântul mare* și *vântul negru*. Pentru a reda intensitatea crescută a vântului, referindu-se deci la un vânt intens, puternic, tare, vorbitorul obișnuiește să întrebuințeze adjectivul *mare* ca determinant al cuvântului *vânt*, fapt atestat din primele texte românești (începând cu *Evangelhia* lui Coresi), dar mai ales regional. Structura a reușit să se impună în Transilvania servind la desemnarea unui vânt local, de un tip special, identificat de specialiști meteorologi ca fiind un vânt de tip foehnal. Așa se face că expresia, uzuală în limbajul păstoresc al locului, este preluată în limbajul meteorologic și atestată cel puțin într-unul din manualele meteo universitare, dar și pe unul din site-urile de profil (<http://vremea.meteoromania.ro/>). O discuție aparte comportă sintagma *vântul negru*, încetățenită și în limbajul meteorologic (cel puțin tehnic prin înregistrarea în LTR VII din 1955, și atestarea din AGROTEHNICA, I din 1958, ap. DLR), calchiată după tc. *kara-yel* „vântul negru”. De altfel, regional este uzual și termenul împrumutat *carael* (E.T.), care identifică manifestarea vântului din trei direcții: vest, est și nord-vest, dominantă fiind cea de vest. Termenul s-a impus în zona Dobrogei datorită relațiilor cu marinarii turci, limba turcă jucând rol de mediator în transmiterea terminologiei nautice în Marea Neagră. Uscăciunea, principalul efect produs de acest vânt local, manifestat mai ales vara, explică preferința locuitorilor pentru traducerea românească a termenului, mai expresivă, *vântul negru*, supranumit *sărăcilă* (A.B.), dar și extinderea uzului în Muntenia, în Câmpia Bărăganului, unde este supranumit *traistă-goală* (A.B.).

3. Atestări și etimologie

În proiect delimitarea obiectului de studiu s-a făcut inițial strict sincron, urmărindu-se variația diatopică (elemente regionale și populare), diastratică (valențe socio-lingvistice evidente) și diafazică (elemente expresive vs elemente neutre). Rezultatele obținute în primul an motivează abordarea perspectivei diacronice, urmărindu-se pe cât posibil în redactarea articolelor DFA, inclusiv a articolului complex *vânt*: dispunerea cronologică a sensurilor și citatelor ilustrative, identificarea primelor atestări, recuperarea etimologiilor și a termenilor meteorologici ieșiți din uz.

3.1. Prime atestări

Potrivit informațiilor din dicționarul tezaur, reprezentativ pentru caracterul istoric, lexemul *vânt* este pentru prima dată atestat în limba română în a doua jumătate a secolului al XVI-lea în *Codicele Voronețean* (1563–1583). Predatara lui *vânt* în *Psaltirea Hurmuzaki* (1500/1510), imposibil de preluat în tomul corespunzător literei *V* al DLR, din cauza publicării în același an (2005) cu ediția psaltirii, este recuperată ca primă atestare în DFA și inserată în prima secțiune (cea populară) a articolului. Cuvântul *vânt* însoțit de determinări desemnând puncte cardinale apare încă din primele texte scrise în limba română, toate celelalte determinări fiind atestate în texte folclorice, glosare regionale și atlase lingvistice, mai ales în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Pentru a stabili prima atestare a termenului *vânt* se apelează în cadrul proiectului TFA la texte vechi de specialitate, primele fiind lucrări de popularizare a științei: manuale, de multe ori traduceri din limbi de circulație internațională. Privitor la accepția științifică a termenului *vânt*, prima atestare este considerată dintr-una din primele lucrări de popularizare a geografiei, mai precis manualul de geografie a lui I. Genilie (1835, ap. DLR). Dezvoltarea domeniului meteorologiei, începând mai ales cu secolul al XIX-lea, necesită, ca și în cazul altor domenii, o anumită precizie terminologică asigurată de sintagme fixe cu definiții specializate (cf. Bidu-Vrănceanu 2010: 68). O serie de sintagme sunt atestate din secolul al XIX-lea, desigur tot din lucrări de popularizare a geografiei, acestea sunt înregistrate în dicționarul tezaur și au suferit un anumit grad de despecializare (cf. Bidu-Vrănceanu 2010: 11), intrând într-o anumită măsură în limbajul curent: *vânt periodic* (1835), *vânt etesian* (1840), *direcția vântului*, *vânt constant*, *vânt local*, (învechit deja) *vânturi alisate contrarii* (1857), *vânt dominant*, *vânt variabil* (1866). Pentru majoritatea celorlalte sintagme, preluate în general din literatura de specialitate internațională, cu un grad ridicat de specializare, sunt recuperate primele atestări cel mai devreme din LTR (prima ediție), începând mai ales cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, respectiv din dicționarele meteorologice și din manualele universitare fișate în cadrul proiectului, tot din ultima jumătate de secol, așadar o terminologie destul de recentă.

3.2. Etimologie

Lexemul *vânt* face parte din fondul principal lexical al limbii române, fiind moștenit din lat. *ventus* (DLR). Acesta servește alături de corespondenții săi

romanici, moșteniți la rândul lor din latină, la reconstrucția după principii ale metodei gramaticii comparate a etimonului protoroman */βent-u/⁴, fiind unul din cele aproximativ 500 de cuvinte ale nucleului panroman (Florescu 2009: 157). Termen generic în idiomurile romanice, cuvântul cunoaște, de exemplu, o specializare regională în Franța, unde fr. *aure* are funcție generică, iar fr. *vent* funcție specifică „vânt de sud” (Alleyne 1959: 79).

O noutate a DFA o constituie încercarea de recuperare a etimologiilor sintagmelor științifice (Manea 2013: 168), operație nu lipsită de dificultăți. Asemenea majorității dicționarelor terminologice, cele două dicționare meteorologice de referință sunt în același timp și multilingve, oferind parantetic corespondențe în special în limbile franceză și engleză. Trebuie menționat că atât cele două surse românești, cât și dicționarele prestigioase internaționale conțin în bibliografie ediții ale *International meteorological vocabulary*, indiciu clar al adoptării terminologiei meteorologice internaționale standardizate, preluată într-o anumită măsură, în materie de intrări și explicații, în sursele românești. Majoritatea sintagmelor românești cu elementul de bază *vânt* sunt preluate din limbile franceză și/ sau engleză, într-un gest firesc de racordare la terminologia meteorologică internațională standard, de exemplu: *vânt ageostrofic* – cf. fr. *vent agéostrophique*, engl *ageostrophic wind* (VILLENEUVE: 397; *International meteorological vocabulary* în TP), informațiile fiind adunate în DFA într-o notă etimologică specială. Se remarcă circulația paralelă cu funcție sinonimică în limbajul meteorologic, atât în limba română, cât și în limbile franceză și engleză, a sintagmelor: *vânt/ briză de ghețar*, *vânt/ briză de mare*, *vânt/ briză de munte*, *vânt/ briză de pantă*, *vânt/ briză de uscat* (sau *de pământ*), *vânt/ briză de vale*. Aceste sintagme (cu excepția lui *briză de pantă* care nu este înregistrat de dicționarele românești, și nici în DFA) sunt lucrate în DFA în cadrul articolelor *briză* (E.T., C.F.), respectiv *vânt* (A.B.). Cele două surse străine de referință sunt relativ neunitare în considerarea perechilor de sintagme, spre exemplificare din limba franceză: fr. *vent/ brise de glacier* (VILLENEUVE: 63, 399); dar numai fr. *brise de glacier* (*International meteorological vocabulary* în TP); sau doar fr. *brise de mer* (VILLENEUVE: 63), neînregistrat în cealaltă sursă; la fel fr. *brise/ vent de montagne* (VILLENEUVE: 63, 400), sau fr. *brise/ vent de vallée* (VILLENEUVE: 401); în niciuna din surse fr. *brise/ vent de pente*; numai fr. *brise de terre* (VILLENEUVE: 63), sau numai fr. *vent de terre* (*International meteorological vocabulary* în TP).

4. Concluzii

Articolul complex *vânt*, care tratează un element esențial al zonei specifice centrale a terminologiei meteorologice românești, a fost elaborat în prima fază de redactare a *Dicționarului fenomenelor atmosferice* (DFA), în cadrul proiectului

⁴ Semnalăm redactarea articolului DÉRom corespunzător, vezi Elena Tamba (2014–présent) : */βent-u/ în Buchi, Eva & Schweickard, Wolfgang (dir.) : *Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom)*, Nancy : ATILF (CNRS & Nancy-Université) : publication électronique (<http://www.atilf.fr/DERom>). Cf. Cristina Florescu, Elena Tamba, *Reconstrucția vorbei protoromane în DÉRom: cazul lexemului */βent-u/*, comunicare prezentată la Simpozionul internațional „Limba și cultura română: abordări interne și perspective externe”, ediția a XIII-a, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, 17–19 septembrie 2014.

academic „Terminologia meteorologică românească (științific vs popular) a fenomenelor atmosferice. Studiu lingvistic”. Dubla apartenență a lexemului atât la terminologia populară (incluzând limbajul comun), cât și la terminologia științifică implică delimitări de ordin sincronice (precum: discernerea accepțiilor specifice, stabilirea comportamentului sintagmatic), dar și de ordin diacronic (etimologie și prime atestări). Analiza definițiilor din dicționare generale și meteorologice evidențiază grade diferite de specializare și tendința despecializării elementelor științifice, formulându-se în cadrul DFA două definiții adecvate celor două accepții: populară și științifică. Comportamentul sintagmatic al termenului *vânt* diferă la cele două niveluri: popular (inclusiv comun) și științific. Cuvântul este atestat încă de la începutul secolului al XVI-lea, prima atestare în accepție științifică găsindu-se într-un manual de meteorologie de la începutul secolului al XIX-lea.

Bibliografie

- Alleyne 1959: Mervin C. Alleyne, *Les noms des vents en gallo-roman*, „Revue de linguistique romane”, p. 75–136, 391–437.
- Bidu-Vrănceanu 2010: Angela Bidu-Vrănceanu (coord.), *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București.
- Bursuc 2013a: Alina Bursuc, *Denumiri ale vânturilor din perspectiva proiectului „Terminologia românească meteorologică (științific vs. popular). Studiu lingvistic”*, în Ofelia Ichim et al. (ed.), *Tradiție/ inovație – identitate/ alteritate: paradigme în evoluția limbii și culturii române*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 49–57.
- Bursuc 2013b: Alina Bursuc, *Terminologia românească meteorologică (științific vs popular) a stărilor atmosferice. Coordonate ale studiului lingvistic*, în Rodica Zafiu et al. (ed.), *Limba română: variație sincronică, variație diacronică (I). Gramatică, Fonetică și fonologie, Lexic, semantică, terminologii. Actele celui de al 12-lea Colocviu internațional al Departamentului de lingvistică (București, 14–15 decembrie 2012)*, București, Editura Universității din București, p. 133–138.
- CIULACHE: Sterie Ciulache, Nicoleta Ionac, *Dicționar de meteorologie și climatologie*, București, Ars Docendi, 2003.
- Coșeriu 1994: Eugen Coșeriu, *Prelegeri și conferințe (1992–1993)*, Iași [Supliment la „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIII/1992–1993].
- DÉRom = Buchi, Eva & Schweickard, Wolfgang (dir.), *Dictionnaire Étymologique Roman (DERom)*, Nancy, ATILF (CNRS & Nancy-Université), publication électronique (<http://www.atilf.fr/DERom>).
- DEX = Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche (coord.), *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Academiei, 1975.
- DLR = *Dicționarul limbii române (DLR). Serie nouă*, t. XIII, partea a 3-a, litera V (*vîclă – vuzum*), București, Editura Academiei Române, 2005.
- Florescu 2009: Cristina Florescu, *Limba română în Dictionnaire Étymologique Roman DÉRom (< Romanisches Etymologisches Wörterbuch REW)*, în Ofelia Ichim et al. (ed.), *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european*, Iași, ALFA, p. 153–159.
- Florescu 2011: Cristina Florescu, *Limbajul meteo al fenomenelor atmosferice. Premise analitice*, în Rodica Zafiu et al. (ed.), *Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrănceanu*, București, Editura Universității din București, p. 191–199.

- Florescu 2012: Cristina Florescu, *Eugen Coșeriu și cheștiunea relației dintre terminologiile științifice și cele populare*, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XLIX–L, 2009–2012, p. 183–191.
- Florescu 2013: Cristina Florescu, Liviu Apostol, Laura Manea, Elena Tamba, Alina Bursuc, Cristina Cărăbuș, Florin-Teodor Olariu, Dan-Adrian Chelaru, Mona Corodeanu, *Terminologia românească meteorologică (științific vs popular) a stărilor atmosferice. Studiu lingvistic. Anul I (oct. 2011–oct. 2012). Realizări*, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. LIII, p. 429–436.
- Florescu 2014: Cristina Florescu, *Terminologii științifice și populare. Considerații contrastive*, în Marijana Aleksoska-Čatroska et al. (ed.), *Romanistika i balkanistika: zbornik na trudovi vo čest na prof. dr. Petar Atanasov po povod 75 godini od život*, Skopje, Universitatea din Skopje, p. 227–235.
- LTR = *Lexiconul tehnic român*, vol. VII, București, Editura Tehnică, 1955.
- Manea 2013: Laura Manea, *Terminologia românească meteorologică (științific vs popular) a fenomenelor atmosferice. Studiu lingvistic. Anul III (2011–2013). Realizări (Partea I)*, „Philologica Jassyensia”, anul IX, nr. 2 (18), p. 167–174.
- MDA = *Micul dicționar academic*, vol. IV, București, Univers Enciclopedic, 2003.
- Mierlă 2003: Anca Mierlă, *Considerații privind criteriile de clasificare sintactico-semantică a verbului (cu aplicație asupra verbelor de deplasare)*, „Analele Universității Ovidius din Constanța. Seria Filologie”, nr. 14, p. 201–212.
- SCRIBAN = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme), edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- ȘĂINEANU = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române*. Craiova, [1896].
- Tamba 2012: Elena Tamba, Marius-Radu Clim, Ana Catană-Spenchiu, Mădălin Pătrașcu, *Situația lexicografiei românești în context european*, „Philologica Jassyensia”, anul VIII, nr. 2 (16), p. 259–268.
- TP = TermiumPlus. La banque de données terminologiques et linguistiques du gouvernement de Canada (<http://www.btb.termiumplus.gc.ca/tpv2alpha/alpha-fra.html?lang=fra>).
- ȚÎȘTEA = Dumitru Țiștea, Dumitru Bacinschi, Radu Nor, *Dicționar meteorologic: român–rus–francez–englez–german–spaniol*, București, Institutul Meteorologic, 1965.
- VILLENEUVE = G.-Oscar Villeneuve, *Glossaire de météorologie et de climatologie*, Les Presses de l'Université Laval, 1974.

The Romanian Term *vânt* [wind] in the Dictionary of the Atmospheric Phenomena (DFA)

This paper aims to present aspects of some problems and solutions adopted in the drawing of the complex article *vânt* “wind” in the *Dictionary of the Atmospheric Phenomena* (Rom. logo DFA). The issues discussed are: defining the term, setting determinations and phrases, recovering the first attestations and etymologies. The definitions of the popular and scientific meanings of the term are made after analyzing several definitions of general and meteorological reference dictionaries. Observations regarding the syntagmatic behavior are extracted mainly from the thesaurus dictionary of the Romanian language and from the basic meteorological bibliography. The structures with *vânt* [wind] accompanied by determinations predominate at the popular level, while at the scientific level phrases that are well defined are dominant. The diachronic perspective of the project is evident in attempts to set etymology and the first attestations. In this paper are discussed the main issues that give complexity to the article *vânt* [wind] in DFA.